

BUGÜNKÜ ALEVİLİK

Prof. Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU

I. Bölüm

20 Mart 1981 günü "Atatürk ve Layiklik" konusunda konferans vermek üzere Malatya'ya çağırıldım. Konferanstan önce Malatya'ya gelerek bölgeyi tanımak istedim. Bu arada çeşitli resmî yetkililerden nüfusun yarıya yakınının alevî olduğunu öğrendim. Ancak dinle ilgilenen başka bir yurttaş alevî nüfusun 1/5 olduğunu ileri sürdü. Bende kalan izlenime göre nüfusun hemen hemen yarısı alevîdir. Yeni tanıştığım Osman Bey adlı değerli bir görevliden beni bir alevî yurttaşla tanıştırmasını diledim. Derhal beni Rıza adlı bir işçi ile tanıştırdı. Rıza, otuz yaşlarında çekingen bir insan görünümü taşıyordu. Nitekim sorularıma kaçak cevaplar verdi. Alevîliği pek iyi de bilmiyordu. Bunun üzerine nazik bir biçimde sohbeti kestim.

Daha sonra Rahmet Bey, ziyaretime geldi. O beni Cafer Efendi'ye görürdü. Alevî bir yurttaş olan Cafer Efendi son derece konuksever davrandı. İlk kendisine nefes biçiminde bir şiirimi okudum. Hoşuna gitti. Çok insancıl yazmışsın dedi. Ben de insanları severim diye ekledim. Alevîler de insan, onları da severim diyerek sohbeti derinleştirdim. Konuyla ilgili ilk sorumu şöyle sordum:

- Cafer Efendi, dinsel konuda bir derdin var mıdır?
- Ne derdim olacak hepimiz biriz.
- Pekiyi siz namaz kılar mısınız?
- 30-40 yıl kaldım. Sonra terkettim.
- Neden terkettin?
- Camide rahatlık vermiyorlar ki! Söz söylüyorlar. Alevî şöyledir, böyledir diyorlar.
- Ne gibi söz söylüyorlar?

— Alevînin kestiği yenmez diyorlar. Oysaki burada kasapların belki yarısı alevidir.

— Pekiyi sizin törelerinizin esası nasıldır?

— Biz Türküz. Türk geleneklerini yaşatırız. Ancak okullarda çocuklarımız hor görülür. Bu yüzden de üzülürüz. Ben çocuğuma din dersi aldırđım. Ancak bu hor görme yüzünden herkes çocuğuna din dersi aldırılmıyor.

— Bana göre aramızda önemli bir ayrılık yoktur. Allahımız, Kitabımız, Peygamberimiz ve ahlâkî değerlerimiz birdir. Siz bu konuda ne düşünürsünüz?

— Ayrılık-gayrılık yok Bey. Hep biriz. Temelde beraberiz. Oruca, namaza bir itirazımız da yoktur. Ancak bizleri tedirgin etmemek gerek. Hakaret göreceğimize çocuklarımıza din bilgisini biz öğretiriz daha iyi. Hz, Muhammed kafiri müslüman etti. Hem de ne kadar güzel etti. Şimdi niye bizim gibi hazır müslümanı kaçırıyorlar. Bununla birlikte herkesin yapmadığını yaptım. Oğluma din dersi aldırđım. Ancak hakaret gördü.

— Alevîlere özel olarak din dersini kim öğretir?

— Eskiden dedeler gelirdi. Herkes çocuğuna bir şeyler öğretirdi. Dedelerin sözleri birbirini tutmuyor. Hem aralarında çıkarıcı olanlar var. Hiç doğru dürüst dinimizi öğretemiyoruz. Başka yerlerde de hor görülüyoruz. İyisi mi hiç öğretmeyelim diyenler var. Kulaktan ne duyarlarsa o kahr. Kısaca çocuklarımız yalan yanlış birşeyler öğrenirler.

İnşallah bundan sonra dinimizi doğru olarak öğretecek çözüm yolu bulunur. Ancak bu yapılırken kimseye hakaret edilmemelidir. Millî birlik ve dirliğe önem verilmelidir.

— Cafer Efendi, Alevîliğin esasını bana anlatır mısınız?

— Ben ne diyeyim ki: Her yerin alevisi ötekinden farklıdır.

— Nevruz'u kutlar mısınız?

— Kutlarız.

— Muharrem orucu tutar mısınız?

— Tutarız. Ancak bu da değişiktir. Kimi 10, kimi 11, kimi 12 ve hatta 13 gün tutanlar var.

— Ramazan orucuna ne dersiniz?

— Ramazan orucuna itirazımız yoktur. Kimi tutar, kimi tutmaz. Ben eskiden tutardım. Şimdi 65 yaşındayım. Artık tutmuyorum. Dedim ya camide küçümsendiğim için namazi bile terkettim.

— Humeynî'nin din anlayışı hakkında ne düşünürsünüz?

— Onun din anlayışını bizimkinden farklı diyorlar. Hem biz lâ-yıklığı benimsiyoruz. Layiklik bize inançta serbestlik veriyor.

Cafer Efendi, benim karnım acıktı size de kebab ısırlamak isterim. Buyrun gidelim dedim. Olur mu Bey diyerek o beni konuk etti. Bu hususta benden daha eliaçık davrandı. Yemek yerken sohbet devam etti. Yine sordum:

— Size Kızılbaş derler mi?

— Hayır bu bölgede öyle bir şey söylemezler. Bize Alevî derler.

— Dinsel konuda bir dileğin var mıdır?

— Din görevlileri baskı yapmasınlar. Birlik olsun, dirlik olsun, kardeşlik olsun. Hep biriz zaten. Biz Allah'ı, Peygamberi, Kur'an'ı tanırız. İman esaslarını kabul ederiz. İnanırız. Biz de müslümanız. Yalnız Biz Ehl-i Beyt'i çok severiz. Siz de onları seversiniz. Yalnız bizi küçük görmesinler. Ashında pek önemli bir farkımız yoktur. Temelde biriz. Önemli olan da budur.

— Kuşkusuz temelde biriz Cafer Efendi. Yurdumuz, bayrağımız, töremiz, amacımız ve kültürel değerlerimiz de birdir. İslâm'da Allah'ı, Peygamberi ve Ahireti kabul eden herkes mümindir. Nitekim Kur'an'da "Mü'minler ancak kardeşlerdir" ayeti vardır. Aramızdaki küçük farklar, kardeşliğimizi bozamaz. Sözelimi sanırım siz tavşan eti yemezsiniz. Öyle değil mi? Bu da önemli bir ayrılık değildir.

— Evet öyle. Biz tavşan eti yemeyiz. Ancak kökümüz birdir.

— Cafer Efendi, Kumru ve Hüsniye adlı kitapları okudun mu?

— Duydum, fakat okumadım.

— Hacı Bektaş Velî hakkında ne düşünürsünüz?

— Biz Aleviyiz. Ancak Hacı Bektaş Velî gibi biz de insanları severiz. İnsanlara iyilik etmek ne güzel şeydir.

— Doğru söylüyorsun Cafer Efendi. Nitekim Kur'an'da "Biz insanı en güzel biçimde yarattık" ayeti vardır.

Sohbetimiz bu biçimde devam etti. Cafer Efendi son derece kibar ve olgun davrandı. Kendisine veda ederken beni kapıya kadar yolcu

etti ve sanırım ziyaretimden çok memnun kaldı. Büyük Sinema'da konferans verirken Cafer Efendi'yi son olarak ön sıralarda gördüm. Ancak onunla konuşmamın bende bıraktığı içten ve iyi izlenimler halâ gönlümdedir.

II. Bölüm

Alevî yurttaş Cafer Efendi'nin izlenimlerini ve yakınmalarını dinledikten sonra sırasını bulup Osman Bey'le de konuşmak istedim. Osman Bey, orta dereceli okullarda öğretmenlik ve müdürlük yapmış konuksever bir zattır. Beraberce eski Malatya'yı gezdik. 13. yüzyılda yapılmış olup Selçuklu uygarlığının izlerini taşıyan Ulu Camii ziyaret ettik. Daha sonra Tohma Çayı kenarına gittik. Osman Bey, Tohma Çayı'nın iki yanında çok dindar ailelerin oturduğunu söyledi. Bu ailelerden din adamları yetiştiğini ekledi. Söz dinden açılmışken Osman Bey'e hemen sordum:

— Aleviler hakkında ne düşünüyorsunuz?

— Hocam, bunlar Allah'a, Kitab'a, Hz. Muhammed'e inanırlar. Hz. Ali'ye de çok önem verirler.

— Osman Bey, Hz. Ali'ye yiğitliğinden ve erdeminden ötürü biz de önem vermez miyiz?

— Elbette veririz. Ancak Alevilerin dedeleri var. Onların sözlerini önemserler. Tavşan eti yemezler. Her yıl cem âyini için toplanıp törelerini devam ettirirler. Nefes okuyup dualarını yaparlar. Suçlu olanları kendi aralarında kınarlar.

— Sana göre bunlar müslüman değil midir?

— Haşa hocam! Elbette müslümandırlar. İyi insanlardır. Evlendikten sonra daha da olgun olurlar. Ancak her yerin alevisi farklıdır. Söz gelimi Arguvan ilçesi Alevileri daha başkadır. Onların dinsel yorumu daha serbesttir.

— Kaç türlü alevî vardır?

— Türlerinin hepsini bilemem. Ancak kimi köylerde normal Alevilerden başka Hırafazılar (Rafiziler) de vardır.

— Hırafazılar alevî midir?

— Evet alevîdirler. Ancak kendi yorumlarından hiç ödün vermezler. Kendi yorumlarından başka görüşlere sırt çevirirler.

— Öteki Aleviler sünnîlerden kız ahırlar mı?

— Ahırlar ve fakat kız vermezler.

— Ticaret işleri ve kültürel durumları nasıldır?

— Biz onlardan alış veriş yaparız. Esasen çok dürüsttüler. Çalışkandırlar. Çocuklarını okuturlar. Kızları ebe, hemşire ve öğretmen olmayı yeğler. Erkekleri de okur. Hakim, öğretmen ve daha önemli meslekleri severler. Yurda hizmetten hoşlanırlar. Benim dört alevî komşum vardı. Hepsinden çok memnundum. Esasen bir Alevîlik sorunu yoktu. Ancak gençler arasına emperyalist güçler nifak soktu. Şimdi rahatız çok şükür.

— Aleviler camie giderler mi?

— Gidenler vardır. Ramazan orucunu tutanlar da vardır. Saygılı insanlardır. Oruç tutmayanlar, tutanların yanında sigara bile içmezler.

— Osman Bey, sizce Alevîlerin en önemli sorunu nedir?

— Ezilmekten; hor görülmekten yakınırırlar. Ancak yurda ve bayrağa bağlıdırlar. Kimse bunları dinsel nedenle kınamazsa, kırgınlıklar düzeldir. Dinsel işlerde rahat olmayı isterler. Çünkü çoğunlukla tutuculuk derecesinde dinde iddiaları yoktur.

— Osman Bey, sana göre bu kırgınlığı düzeltmek için daha neler yapılmalıdır?

— Alevîlik doğru dürüst anlatılmalıdır. Ayrıca dinin siyaset aracı olarak kullanılması önlenmelidir. Bunları kendilerine baskı yapıldığı düşüncesinden uzaklaştırmak için eğitimsel çareler aramalıdır. Alevîler nasıl camie saygılı ise, biz de onların Muharrem orucuna saygılı olmalıyız. Bunların Humeyni'yi beğenmediğini görüyoruz. Temelde ayırımız gayrımız yoktur. Ancak din yolunda hizmet verenlerin insancıl davranmaları daha iyi sonuç verir. Din dersi kitapları bütün Türkiye'yi kucaklayıcı olmalıdır.

— Osman Bey, bana öyle geliyor ki biz millet olarak Selçuklu devrinde Türk insancılığının tohumlarını ektik. Ahi Evran, Mevlâna, Yunus Emre ve Hacı Bektaş Velî'nin görüşleri bu insancılığın örneklerindedir. Yunus Emre bakınız şöyle söylemiş:

“Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namaz değil

Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil”

Osman Bey, ikimiz de eğitimci olarak bu yarayı sarmak için aşağı yukarı aynı çareleri düşünüyoruz. Bu hususta laiklik de önemlidir değil mi?

— Evet laiklik önemlidir. Çünkü baskı kin doğurur, ayrılık gayri-lik doğurur.

— Değerli dostum, bence de dinsel baskı iyi sonuç vermez. Biz dinimizi güzel öğüt ve bilgece sözlerle anlatmalıyız. Ancak laiklik ilkesine önem vererek dinin siyasete alet edilmesini önlemeliyiz. Çünkü din kimsenin tekelinde olmayacak kadar yüce ve kutsaldır. Bu kutsal değer, çıkara âlet edilmemelidir.

Osman Bey'le konuşurken zamanın nasıl geçtiğini farkedemedim. Onunla iyi anlaştık ve içten dost olduk. Daha sonra kardeşçe ayrıldık.